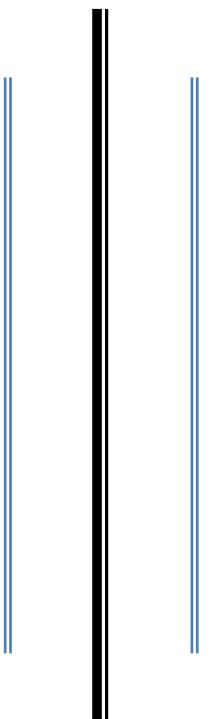

नेपाल सरकार
सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय

न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति

श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी एवं कामदारको
पारिश्रमिक पुनरावलोकन सिफारिस

२०७५

न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति

श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी एवं कामदारको पारिश्रमिक पुनरावलोकन सिफारिस - २०७५

पृष्ठभूमी

श्रमजीवी पत्रकार सम्बन्धी ऐन २०५१ को पहिलो संशोधन २०६४ अन्तरगत २०६५ सालमा पहिलोपटक न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति गठन गरिएको हो । समितिले विभिन्न संचार प्रतिष्ठानहरुमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी तथा कामदारहरुको पेशागत हक, हित र सेवा सुविधा तथा सुरक्षाको लागि समयोचित व्यवस्था गर्न पहल गर्दै आएको छ । न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समितिलाई श्रमजीवी पत्रकारहरुले पाउने पारिश्रमिकको निर्धारण गर्ने र त्यस्तो पारिश्रमिक रकममा आवश्यकता अनुसार पुनरावलोकन गरी नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने अधिकार पनि श्रमजीवी पत्रकार ऐन २०५१ को पहिलो संशोधन २०६४ ले दिएको छ । यसका साथै संचार गृहमा कार्यरत श्रमजीवीहरुको व्यवसायिक दक्षता प्रवर्द्धन गर्न प्रोत्साहित गरी स्वच्छ पत्रकारिताको विकासका लागि श्रमजीवी पत्रकार ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा पनि समितिले जोड दिँदै आएको छ । समितिमा हालसम्म डा.सुरेश आचार्य, डा.महेन्द्र विष्ट, गोविन्द आचार्य, खेमबहादुर भण्डारी र पोषणराज केसीले अध्यक्षको जिम्मेवारी सम्हालिसक्नुभएको छ ।

पछिलोपटक समितिको रिक्त अध्यक्ष पदमा खुल्ला प्रतिस्पर्धात्मक छनोट प्रक्रियाद्वारा गंगाधर पराजुलीलाई नेपाल सरकार मन्त्रीपरिषद्को गत २०७४ पुस २८ गतेको निर्णयअनुसार दुई वर्षको लागि नियुक्त गरिएपछि समितिले आफ्ना कामलाई तिव्रता दिँदै आएको छ ।

पारिश्रमिक पुनरावलोकनको आवश्यकता

विभिन्न सञ्चार प्रतिष्ठानहरुमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकार र कामदार कर्मचारीको न्यूनतम पारिश्रमिकमा समय समयमा पुनरावलोकन गर्ने काम समितिले गर्दै आएको छ । यसै सन्दर्भमा २०६५ सालमा पहिलोपटक समितिले न्यूनतम पारिश्रमिकको निर्धारण गरी सरकारलाई सिफारिस गरेकोमा २०६८ सालमा उक्त रकममा पुनरावलोकन गरी सरकारलाई बुझाएको थियो । पछिलोपटक समितिले २०७२ साल असारमा गरेको पुनरावलोकनको सिफारिसलाई सरकारले २०७३ साउनबाट कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो ।

श्रमजीवी पत्रकारको पारिश्रमिक पुनरावलोकन कति कति समयमा गर्ने भन्ने विषयमा ऐनमा स्पष्ट उल्लेख नभएपनि ऐनको पहिलो संशोधन २०६४ को दफा १३ मा वार्षिक तलब वृद्धिमा हरेक वर्षमा कम्तीमा एक दिन बराबरको पारिश्रमिक नघटाई तलब वृद्धि हुनुपर्ने कुरा उल्लेख छ । यसका साथै यस अधिका समितिले पनि दुई वर्षकै अवधीमा पारिश्रमिक पुनरावलोकन गरी सरकारलाई सिफारिस गरेको अभ्यास छ । नेपाल सरकार अन्तरगत

निजामति सेवामा कार्य गर्नेहरुको पारिश्रमिक मात्र हैन निजी क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिक/मजदुर वा अन्य कर्मचारीको पारिश्रमिकमा पनि हरेक दुई वर्षमा पुनरावलोकन हुने गरेको छ । यस अर्थमा समितिले २०७२ असारमा गरेको सिफारिसको ३ वर्ष तथा सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याएको (२०७३ साउन) पनि दुई वर्ष बितिसकेका कारण यसपटक संचारगृहमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी तथा कामदारको पारिश्रमिक पुनरावलोकन गर्नुपर्ने अवाश्यकता देखिएको छ । यसै अवधीमा नेपाल सरकार अन्तरगतका कर्मचारीको पारिश्रमिकमा २५ प्रतिशत वृद्धि भैसकेको र निजी क्षेत्रमा कार्यरत श्रमजीवी/मजदुरको न्यूनतम पारिश्रमिकमा पनि त्रिपक्षीय सहमति अनुरुप वृद्धि भैसकेकोले श्रमजीवी पत्रकारहरुको पारिश्रमिकमा तत्काल पुनरावलोकनको खाँचो देखिएको हो । तसर्थ यही २०७४ भदौ २४ र २५ गते दुई दिनसम्म काठमाडौंमा सम्पन्न न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समितिको बैठकले गम्भीर र बहुत छलफल पछि श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी तथा कामदारहरुको पारिश्रमिकमा पुनरावलोकन गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने निर्णय गरेको हो ।

पारिश्रमिक पुनरावलोकनको आधार

न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समितिले आफ्नो सीमित श्रोत र साधनको अधिकतम उपयोग गरी श्रमजीवी पत्रकार ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि अभियान चलाउँदै आएको छ । यसका साथै संचार प्रतिष्ठानको अवस्था तथा ति प्रतिष्ठानमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी र कामदारको सेवा सुविधा तथा पारिश्रमिकका बारेमा जिल्ला जिल्लामा तथा संचार गृहमा नै पुगेर आवश्यक जानकारी लिने काम पनि गर्दै आएको छ । यसै क्रममा गत आ.व. २०७४/७५ को पछिल्लो ६ महिनामा मात्रै पनि मुलुकमा विभिन्न ३० वटा जिल्ला, सातवटै प्रदेश तथा दर्जनौं संचारगृहमा पुगेर समितिले अन्तरक्रिया तथा सुभाव संकलन गर्ने कार्य सम्पन्न गरेको थियो । यस बाहेक पत्रकारिता र संचारसँग सम्बन्धित विभिन्न संघ संस्था तथा संचार प्रतिष्ठानहरूले गर्ने विभिन्न कार्यक्रमबाट पनि समितिले आवश्यक सुभाव लिँदै आएको छ । समितिले यस्ता विभिन्न कार्यक्रमबाट प्राप्त सुभावको अतिरिक्त डा.सुरेश आचार्यको संयोजकत्वमा श्रम मन्त्रालयका प्रतिनिधि र मिडिया सोसाइटीका प्रतिनिधि सम्मिलित कार्यदलले गरेको सिफारिसअनुसार निम्न कुराहरुलाई आधार मानेर पारिश्रमिक पुनरावलोकन गरिएको हो ।

- श्रमजीवीहरुको न्यूनतम आधारभूत आवश्यकता
- बजार मूल्यको वर्तमान अवस्था
- मौद्रिक अवस्थामा आएको उतारचढाव
- अन्य श्रमजीवी वा कर्मचारीको तुलनात्मक पारिश्रमिक दर
- संचार प्रतिष्ठानहरुको आर्थिक अवस्था/क्षमता

पारिश्रमिक निर्धारणका विभिन्न आधारहरु प्रयोगमा रहेका छन् : योग्यता, सीप, दक्षता, कार्य प्रकृति, सामूहिक सौदावाजी आदि । सबैका लागि मान्य हुने एकल दर वा मिडियाको प्रकृति वा भूगोलका आधारमा क्षेत्रगत दर तोक्ने व्यवस्था पनि अभ्यासमा पाइन्छ । सन्तोषजनक र सम्मानजनक जीवन यापनका लागि आवश्यक पर्ने रकम र मुद्रा स्फीतिसँग तालमेल गर्नु पर्ने हुन्छ । न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण गर्दा मुद्रा स्फीतिलाई पनि एक आधार मान्ने गरिएको छ । तर, मुद्रा स्फीतिले मात्र सन्तोषजनक र सम्मानजनक जीवन यापन लागत गणना गर्दैन ।

एउटा श्रमजीवी पत्रकार वा आम सञ्चार प्रतिष्ठानमा काम गर्ने कर्मचारी कामदारको आधारभूत आवश्यकता समाजको अरु नागरिकभन्दा कम हुने अवस्था रहदैन । समयको खर्चका हिसाबले ऊ अभ बढी खर्चिलो हुने अवस्था देखिन्छ । खाना, घरभाडा, शिक्षा, स्वास्थ्य, घरायसी सामगी, लत्ताकपडा र केही व्यक्तिगत खर्च उसको नियमित खर्च भित्र पर्दछ । यी आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्न ग्रामीण क्षेत्रमा भन्दा शहरी क्षेत्रमा १.७ गुणा लाग्ने तथ्यांक केन्द्रीय तथ्यांक विभागले सन् २०१५-१६ को प्रतिवेदनमा उल्लेख गरेको छ । विभागले निकालेको आँकडा अनुसार ग्रामीण भेगमा एउटा परिवार धान्नका लागि २ लाख ४८ हजार ८९३ रुपैयाँ लाग्छ । तर त्यही खर्च शहरी क्षेत्रका हकमा ४ लाख ३१ हजार ३३७ रुपैयाँ लाग्ने विभागको निष्कर्ष छ । हाम्रो सामाजिक परिवेशमा एउटाले कमाउने र परिवार पालिने संस्कारमा धेरै ठूलो परिवर्तन आउन सकेको छैन । अहिले पनि सरकारले एक घर एक रोजगारको मान्यता राखेको पाइन्छ । अन्यथा त्यस्तो परिवारलाई बेरोजगार भत्ता दिने सरकारको तयारी रहेको छ ।

नेपाल राष्ट्र बैंकको प्रतिवेदन २०७३-७४ का अनुसार, आ. व. २०७२-७३ र २०७३-७४को वार्षिक औसत तलब बृद्धिदर तलबमा १८.७ प्रतिशत र ज्यालामा १३.४ प्रतिशत रहेको उल्लेख छ । यसैगरी वार्षिक मूल्य बृद्धिदर औसत ८.७ प्रतिशत रहेको छ । साथै अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राको तुलनामा नेपाली मुद्राको अवमूल्यन हुने क्रम रोकिएको छैन । वर्षेनी ४ प्रतिशत भन्दा बढीको दरमा मुद्रास्फीति हुदै आएको छ । आ. व. २०७२-७३ यता वार्षिक बृद्धिदर ओरालो लाग्दै गर्दा सेवा क्षेत्रको औसत बृद्धिदर भने निराशाजनक छैन । यो दर ६.६ प्रतिशत रहेको राष्ट्र बैंकको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ ।

नेपाली आम सञ्चार माध्यमको संख्यात्मक विकास रोकिएको छैन । सूचना विभागको तथ्यांक अनुसार, आ. व. २०७२-७३ को तुलनामा २०७४-७५ मा सबै खालका सञ्चार माध्यम बढेकै छन् । अभ यसैगरी समयमा अनलाइन पत्रकारिता लोकप्रिय हुदै गएको देखिन्छ । यसैगरी, विज्ञापन बजारमा पनि विस्तार भएको छ । नेपाल विज्ञापन संघका अनुसार आ. व. २०७२-७३ मा आम सञ्चार माध्यमका क्षेत्रमा रु.५ अर्ब २५ करोड बराबरको कारोबार भएको थियो । अधिल्लो वर्ष यो रकम बढेर लगभग रु ७ अर्ब रुपैयाँ बराबर पुगेको नेपाल विज्ञापन संघको अनुमान छ ।

मिडिया अनुसारको पारिश्रमिक

मुलूकमा विभिन्न स्थानमा संचालनमा रहेका संचार प्रतिष्ठानहरु सबैमा एकै किसिमको पारिश्रमिक रकम त्यति व्यवहारिक देखिदैन । संचारगृहमा गरिएको लगानी तिनको प्रभावक्षेत्र, कार्यरत जनशक्ति र भूगोल र मिडियाको करोबार लगायतका विषयले गर्दा एउटै पारिश्रमिक दर कार्यान्वयनमा जटिलता आउने देखिन्छ तसर्थ न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समितिले यसपटक प्रेस काउन्सिल र सूचना तथा प्रसारण विभागले गर्ने मिडिया वर्गीकरणलाई आधार मानेर सोही अनुसार पारिश्रमिकमा पुनरावलोकन गर्ने निर्णय गरिएको हो ।

प्रेस काउन्सिल नेपालले पत्रपत्रिकालाई वर्गीकरण गर्ने क्रममा विगतमा राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र स्थानीय गरी तीन किसिमबाट वर्गीकरण गर्ने गरेकोमा पछिल्लो समयमा राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय गरी तीन श्रेणीमा वर्गीकरण

गर्न थालेको छ । पत्रपत्रिकालाई त्यसरी तीन श्रेणीमा विभाजन गरिए पनि एफ.एम. रेडियो, टेलिभिजन र अनलाइन मिडियाको वर्गीकरण त्यस किसिमको छैन । सरकारले छापा संचार माध्यमलाई गरेको वर्गीकरण जस्तो नभए पनि एफ.एम. रेडियोहरुलाई क्षमताको आधारमा निश्चित वाटको भनेर तथा टेलिभिजनहरुलाई प्रविधिको आधारमा स्याटेलाइट, टेरेस्टोरियल तथा केबल टिभी भनेर वर्गीकरण गरिएको छ । न्यू मिडियाको रूपमा मानिने अनलाइन मिडियालाई भने अझैसम्म कुनै किसिमको वर्गीकरणमा पारिएको छैन ।

मिडियाको वर्गीकरणअनुसार पत्रपत्रिका वा छापा माध्यम राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय गरी तीन तहमा वर्गीकरण गरिएकोमा ति तीनै वटा तहमा पनि क, ख, ग र घ गरी श्रेणी विभाजन गर्ने गरिएको छ । यसै वर्गीकरणलाई आधार मानि छापा माध्यममा राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय मिडियामा पनि क, ख, र ग श्रेणी अनुसार तीन तहको पारिश्रमिक दर निर्धारण गरिएको छ भने यसैलाई आधार मानेर एफ.एम. रेडियोहरुलाई पनि १०० वाटसम्मलाई स्थानीय क, ५०० वाटसम्मको लागि प्रादेशिक 'क' र त्यसभन्दा बढी क्षमताको लागि राष्ट्रिय क अनुसार पारिश्रमिक निर्धारण गरिएको छ । टेलिभिजनको हकमा स्याटेलाइट टेलिभिजनलाई राष्ट्रिय 'क' वर्ग र केबुल वा टेरेस्टोरियल टेलिभिजनमा काम गर्नेको लागि प्रादेशिक 'क' वर्ग अनुसारको पारिश्रमिक निर्धारण गरिएको छ । अनलाइन मिडियाको वर्गीकरण हालसम्म नभएका कारण त्यस्ता मिडियाले स्व.घोषणा गर्न राष्ट्रिय, प्रदेश वा स्थानीय तहको 'क' वर्गले दिने पारिश्रमिक दिनुपर्ने सुझाव समितिले दिएको छ ।

पारिश्रमिक पुनरावलोकनका आधारहरुलाई विश्लेषण गर्दा यसपटक ५० प्रतिशतको हाराहारीमा वृद्धि गर्न उपयुक्त हुने सुझाव डा.सुरेश आचार्य नेतृत्वको कार्यदलले समेत दिएको छ । तर देशका विभिन्न स्थानमा संचालनमा रहेका प्रादेशिक तथा स्थानीय मिडियाहरु स्वरोजगार ढंगले समेत संचालन गरिएको र ति मध्ये अधिकांश मिडियाको अर्थिक अवस्था मजबुत नभएको र ऐन कार्यान्वयनमा पनि जटिलता देखिएकाले पारिश्रमिक वृद्धि दर पनि राष्ट्रिय मिडियाको तुलनामा कम गरिएको छ ।

जसअनुसार राष्ट्रिय मिडियाको हकमा पहिलेको पारिश्रमिक रु.१९,५०००- लाई आधार मानेर 'क' वर्गका लागि ५० प्रतिशत 'ख' वर्गका लागि ४० प्रतिशत र 'ग' वर्गका लागि २५ प्रतिशत, प्रादेशिक मिडियाको हकमा रु.१४,१०००-लाई आधार मानेर राष्ट्रिय मिडियाकै अनुपातमा तथा स्थानीय मिडियाको लागि रु.१४,१०००- लाई नै आधार मानेर 'क' वर्गको लागि करीब ३० प्रतिशत 'ख' वर्गको लागि २० प्रतिशत र 'ग' वर्गको लागि १० प्रतिशतको अनुपातमा पारिश्रमिक वृद्धिको निर्णय समितिले गरेको हो ।

स्ट्रिन्जरको सवालमा राष्ट्रिय मिडियाको हकमा करीब ५० प्रतिशत र प्रादेशिक मिडियाको हकमा करीब ४० प्रतिशतले पारिश्रमिक वृद्धि गर्न उपयुक्त देखिन्छ । प्रादेशिक मिडियामा २५ प्रतिशतको हाराहारीमा पारिश्रमिक वृद्धि गर्ने निर्णय गरिए पनि स्थानीय मिडियामा स्ट्रिन्जरको व्यवस्था कमै मात्र हुने गरेकोले यसबारेमा समितिले कुनै निर्णय गरेको छैन ।

अनलाइन मिडियालाई हालसम्म सरकारको तर्फबाट कुनै किसिमको वर्गीकरण नगरिएकोले त्यस्ता मिडियाले आफूलाई कुन श्रेणीमा राख्ने भन्ने स्वघोषणा गर्न सुभाव दिने र सोही अनुसार छापा माध्यम सरहको पारिश्रमिक दिने व्यवस्था गर्न उपयुक्त हुने देखिएको छ ।

क्र.सं.	हालको पारिश्रमिक	छापा माध्यममा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकारहरुका लागि सिफारिस गरिएको पारिश्रमिक		
	राष्ट्रिय मिडिया	क	ख	ग
१.	रु.१९,५००/-	रु.२९,५००/-	रु.२७,५००/-	रु.२४,५००/-
प्रादेशिक मिडिया				
२.	रु.१४,१००/-	रु.२९,५००/-	रु.२०,०००/-	रु.१८,०००/-
स्थानीय मिडिया				
३.	रु.१४,१००/-	रु.१८,०००/-	रु.१७,०००/-	रु.१६,०००/-

एफ.एम./रेडियोमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकारहरुका लागि सिफारिस गरिएको पारिश्रमिक

प्रसारण क्षमता	न्यूनतम पारिश्रमिक
५०० वाटभन्दा माथि	रु.२९,५००/-
५०० वाटसम्म	रु.२९,५००/-
१०० वाटसम्म	रु.१८,०००/-

टेलिभिजनमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकारहरुका लागि सिफारिस गरिएको पारिश्रमिक

प्रसारण क्षमता	न्यूनतम पारिश्रमिक
स्याटेलाइट टेलिभिजन	रु.२९,५००/-
केवल टेलिभिजन	रु.२९,५००/-

विभिन्न सञ्चार प्रतिष्ठानमा कार्यरत स्ट्रिन्जरहरुका लागि सिफारिस गरिएको पारिश्रमिक

क्र.सं.	विवरण	पत्रपत्रिका		रेडियो		टेलिभिजन	
		प्रचलित	सिफारीश	प्रचलित	सिफारीश	प्रचलित	सिफारीश
१.	राष्ट्रिय मिडिया	२२५	३४०	२००	३००	६००	९००
२.	प्रादेशिक मिडिया	१५०	२१०	१५०	२१०	६००	७५०

सञ्चारगृहमा कार्यरत कर्मचारी तथा कामदारहरुका लागि सिफारिस गरिएको पारिश्रमिक

क्र.सं.	हालको पारिश्रमिक	क	ख	ग
१.	रु.१४,४००।-	रु.२१,५००।-	रु.२०,५००।-	रु.१६,०००।-
प्रादेशिक मिडिया				
२.	रु.१२,५००।-	रु.१९,०००।-	रु.१८,०००।-	रु.१६,०००।-
स्थानीय मिडिया				
३.	रु.१२,५००।-	रु.१६,०००।-	रु.१५,०००।-	रु.१४,०००।-

समितिले उल्लेखित पारिश्रमिकको रकम बाहेक सबै सञ्चारगृहमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकारका लागि रु.१०००।- सञ्चार खर्च वापत उपलब्ध गराउनुपर्ने र श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी तथा कामदारहरुको पारिश्रमिक वैकिङ प्रणाली मार्फत् भुक्तानी गर्नुपर्ने निर्णय समेत गरेको छ । यसैगरी समितिले विभिन्न सञ्चार प्रतिष्ठानमा कम्तीमा पाँच वर्षसम्म नियमित रूपमा काम गरेका स्ट्रिन्जरहरुलाई सम्बन्धित सञ्चारगृहले न्यूनतम पारिश्रमिक दिने व्यवस्था मिलाउन सम्बन्धित सञ्चारगृहलाई सुझाव दिएको छ ।

धन्यवाद ।

गंगाधर पराजुली
अध्यक्ष
न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति